

IDĖJŲ NESAUGOJIMO PRINCIPO SAMPRATA IR KAI KURIOS JO TAIKYMO
PROBLEMAS AUTORIŲ TEISĖJE

Jūratė Usonienė *

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 4587
Elektroninis paštas ckk@mruni.eu

Pateikta 2008 m. rugsėjo 12 d., parengta spausdinti 2008 m. spalio 20 d.

Santrauka. Straipsnyje lyginamuoju aspektu nagrinėjamas idėjų nesaugojimo principo turinys ir taikymo problemos autorių teisėje. Idėjų nesaugojimo principas, kuris yra skirtas suderinti autorių teisių monopolį ir kūrinius su visuomenės teise į informaciją, žodžio ir kūrybos laisvėmis, yra visuotinai pripažintas autorių teisės principas, kurio taikymas vis dėlto kelia nemažai klausimų. Ypač daugialypė originalių idėjų apsaugos taikant autorių teisės nuostatas problema. Straipsnyje mėginama identifikuoti idėjų nesaugojimo principo turinį nustatant, kokių elementų apsaugos autorių teisė neapima. Nagrinėjamas idėjų nesaugojimo principo teisinis reglamentavimas nacionaliniu ir tarptautiniu bei Europos Sąjungos lygmenimis, analizuojama Prancūzijos, Belgijos, Jungtinės Karalystės doktrina šiuo klausimu bei keli pasirinktų užsienio valstybių teismų sprendimai, kuriuose teismai galėjo išsakyti savo poziciją dėl idėjų nesaugojimo principo bei kūrinių turinio ir formos takoskyros. Bene daugiausia dėmesio skirta vadinamajai Da Vinci Code bylai, kuri sukėlė ypač daug diskusijų dėl idėjų nesaugojimo principo autorių teisėje taikymo. Be to, straipsnyje nurodomos šiuolaikinių meno kūrinių, kurių pagrindinė vertė yra ne kūrinių forma, o idėja, teisinės apsaugos problemos. Straipsnis baigiamas išvadomis, kurios apibendrina pagrindines idėjų nesaugojimo principo taikymo autorių teisėje gaires.

Pagrindinės sąvokos: autorių teisė, idėjų nesaugojimo principas, autorių teisių objektai, originalumas.

IVADAS

Idėjų nesaugojimo principo autorių teisėje nagrinėjimas pirmiausia yra tiesiogiai susijęs su autorių teisių santykio su visuomenės teise į informaciją bei asmens žodžio laisvės santykio problematika, antra, su saugomo autorių teisės objekto – kūrinių sampratos, taip pat originalumo klausimais. Idėjų nesaugojimo principas yra vidinis autorių teisės įrankis, be daugelio kitų – autorių turtinių teisių išimtinio pobūdžio apribojimų, terminuoto autorių teisių pobūdžio ir t. t., kuriais mėginama išlaikyti pusiausvyrą tarp dviejų saugotinių vertybių – autorių teisių ir žmogaus teisės į informaciją bei žodžio laisvės. Idėjų nesaugojimo principas Lietuvoje nėra sulaukęs de-

ramo dėmesio¹, o jo nagrinėjimo aktualumą šiandien lemia naujų kūrinių formų, ypač šiuolaikinio meno kūrinių, teisinės apsaugos klausimai. Šiame straipsnyje ir idėjų nesaugojimo principą norėta pažvelgti keliais aspektais. Pirmiausia norėta atskleisti idėjų nesaugojimo principo sampratą ir paskirtį. Antra, mėginama nustatyti kriterijus, leidžiančius identifikuoti nesaugomas idėjas. Galiausiai straipsnyje nagrinėjama problematika, susijusi su originalių idėjų apsauga, t. y. mėginama atsakyti į klausimą, ar autorių teisė yra pajėgi apsaugoti autorių ne nuo tiesioginio, pažodinio, formos atgaminimo, o nuo vadinamojo idėjos pasisavinimo. Pažymėtina, kad

¹ Apie intelektinės nuosavybės idėjų nesaugojimo principą šiek tiek detaliau kalbėta vadovėlyje „Intelektinė nuosavybė ir jos teisinė apsauga“. Žr. Žilinskas V., Kasperavičius P., Kiškis M. Intelektinė nuosavybė ir jos teisinė apsauga. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2007. P. 152–157.

* Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedros docentė.

straipsnyje iš esmės nagrinėjamas idėjų nesaugojimo principas literatūros ir meno kūrinuose, netiriant problemų, susijusių su kompiuterių programų ir duomenų bazių turinio apsauga.

Nurodyti klausimai nagrinėjami lyginamuoju aspektu: Lietuvos teismų praktika šiuo klausimu yra labai menka, tuo tarpu pasirinktose užsienio valstybėse – Prancūzijoje ir Jungtinėje Karalystėje yra nemažai teismų sprendimų, kuriuose buvo mėginta pritaikyti idėjų nesaugojimo principą. Teismų sprendimai bei užsienio valstybių doktrina rodo, kad klausimas yra gana sudėtingas, o nuomonės įvairios.

1. IDĖJŲ NESAUGOJIMO PRINCIPŲ SAMPRATA, TEISINIS REGULIAVIMAS IR PRINCIPŲ TAIKYMAS

Autorių teisių objektas yra kūrinys. Kūrinys paprastai suprantamas kaip originalus žmogaus kūrybinės veiklos rezultatas, išreikštas objektyvia forma. Doktrinoje autorių teisių objektai yra priskiriami intelektinės veiklos rezultatams, kurie yra vertingi savo forma, bei teigiama, kad autorių teisių apsaugai pakanka formos originalumo.² Tradiciškai vienu iš autorių teisės principų laikomas principas, kad autorių teisių apsauga nėra taikoma idėjoms. Pirmasis principą suformulavo J. G. Fichtė (XVIII a.). Jis teigė, kad kiekvienoje knygoje yra vadinamasis daiktinis, kūniškas elementas bei dvasinis, nematerialus elementas, kuris susideda iš autoriaus išreikštos idėjos turinio ir formos, kurią autorius suteikė savo mintims. J. G. Fichtė nurodė, kad kiekvienas asmuo įsigydamas materialią knygą gali pasiimti idėjas ar jas pats atrasti, tuo tarpu negali pasisavinti kūrinio formos, kuria autorius išreiškė savo idėjas.

Kalbant apie teisinį principo reguliavimą pasakytina, kad nors principas yra visuotinai pripažintas, jis įtvirtintas ne visuose tarptautiniuose autorių teisių konvencijose ir ne visuose nacionaliniuose autorių teisių įstatymuose. 1886 m. Berno konvencijoje dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos³ nėra tiesioginės nuostatos, kad idėjos nesaugomos. Kai kurie autoriai teigia, kad idėjų nesaugojimo principą galima įžvelgti Berno konvencijos 2 straipsnio 8 dalyje, kur teigiama, kad teisinė apsauga nėra taikoma pranešimams apie dienos įvykius.⁴ Be to, nurodoma, kad idėjų nesaugojimo principas pagal Berno konvenciją buvo taikomas ir nesant specialios nuostatos.⁵ Pirmą kartą tarptautiniu mastu šis principas buvo suformuluotas Sutartyje dėl intelektinės nuosavybės tei-

sių aspektų, susijusių su prekyba.⁶ Jos 9 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad autorių teisių apsauga teikiama ne idėjoms, procedūroms, veikimo būdams ar matematinėms koncepcijoms, o jų išraiškai. Ši nuostata kildinama iš Japonijos pasiūlymo kompiuterių programų teisinę apsaugą riboti netaikant teisinės apsaugos programavimo kalbai, taisyklėms, algoritmams, naudojamiems tokiai programai sukurti. Vėliau buvo nuspręsta šią taisyklę išplėsti ir taikyti apskritai.⁷ Analogiška nuostata yra ir Pasaulinės Intelektinės Nuosavybės Organizacijos autorių teisių sutarties⁸ 2 straipsnyje. Čia pasakyta, kad autorių teisių apsauga taikoma išraiškai, o ne idėjoms, procedūroms, veiklos metodams ar matematinėms koncepcijoms. M. Ficsoro nuomone, nuostata yra perteklinė, įtvirtinanti visuotinai pripažintą principą⁹, o Pasaulinės Intelektinės Nuosavybės Organizacijos autorių teisių sutarties tekste ši nuostata atsirado kaip tiesioginė Sutarties dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba, įtakos išdava. Kalbant apie šio principo teisinį reglamentavimą Europos Sąjungos teisėje, paminėtina Tarybos direktyva dėl kompiuterių programų teisinės apsaugos¹⁰. Jos 1 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad apsauga taikoma kompiuterio programos išraiškai bet kuria forma; pagal šią direktyvą autorių teisių apsauga netaikoma idėjoms ir principams, kuriais remiasi kompiuterio programos elementai, įskaitant elementus, kuriais remiasi jos sąsajos. Idėjų nesaugojimo principas, kuris būtų taikomas visiems kūriniais, direktyvoje nėra įtvirtintas.

Žvelgiant į įvairių valstybių teisinį reguliavimą, idėjų nesaugojimo principas labiau pripažįstamas teisės doktrinoje ir teismų praktikoje nei įtvirtinamas teisės aktuose. Prancūzijos intelektinės nuosavybės kodeksas tiesiogiai nenustato, kad idėjos yra nesaugomos. Kai kurie autoriai teigia, kad principas netiesiogiai įtvirtintas Prancūzijos intelektinės nuosavybės kodekso L. 112-1 straipsnyje, kuriame numatyta, kad kodekso nuostatos saugo autorių teises į visus nematerialius kūrinius, neat-

² Жг. Дозорцев В. А. *Интеллектуальные права: понятие, система, задачи кодификации*. Сборник статей. Москва: Статут, 2005. P. 32–35; Vileita A. *Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo komentaras*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2000. P. 34.

³ Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos. *Valstybės žinios*. 1995. Nr. 40–988, (toliau – Berno konvencija).

⁴ Geiger Ch. *Droit d'auteur et droit du public à l'information: approche de droit comparé*. Paris: Litec, 2004. P. 211.

⁵ Ficsor M. *The law of copyright and the internet: the 1996 WIPO treaties, their interpretation and implementation*. Oxford: Oxford University Press, 2002. P. 458.

⁶ Lietuvos Respublikos bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1947), baigiamojo dokumento, išreiškiančio daugiašalių derybų dėl prekybos Urugvajaus raundo rezultatus, sutarties dėl civilinės aviacijos orlaivių prekybos, Lietuvos prisijungimo prie Marakešo sutarties, įsteigiančios Pasaulio Prekybos Organizaciją, protokolo, Lietuvos Respublikos ir Jungtinių Meksikos Valstijų supratimo memorandumo dėl geografinių nuorodų apsaugos ir darbo grupės dėl Lietuvos stojimo į Pasaulio Prekybos Organizaciją ataskaitos ratifikavimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2001. Nr. 46-1619.

⁷ Gervais D. *The TRIPS agreement: drafting history and analysis*. London: Sweet & Maxwell, 2003. P. 130–131. Pasakytina, kad D. Gervais teigia, kad šią nuostatą galima aiškinti kaip įpareigojančią valstybes nars apsaugoti bet kokią išraišką kaip „literatūros ar meno kūrinio sinonimą Berno konvencijos 2 straipsnio 1 dalies prasme“. Žr. ten pat.

⁸ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos autorių teisių sutarties ratifikavimo“. *Valstybės žinios*. 2001. Nr. 32-1056.

⁹ Ficsor M. *The law of copyright and the internet: the 1996 WIPO treaties, their interpretation and implementation*. Oxford: Oxford University Press, 2002. P. 458–460.

¹⁰ 1991 m. gegužės 14 d. Tarybos direktyva Nr. 91/250/EEB dėl kompiuterių programų teisinės apsaugos. OL L 122, 1991 5 17. P. 42–46.

sižvelgiant į jų išraiškos formą.¹¹ Šis principas pripažintas doktrinoje, dažniausiai cituojant Prancūzijos autorių teisės klasiko H. Desbois frazę „idėjos dėl savo esmės ir paskirties gali būti naudojamos laisvai“ (pranc. „*les idées par essence et par destination sont de libre parcours*“)¹², be to, daugelį kartų patvirtintas teismų praktikoje. Nėra šio principo tiesiogiai įtvirtinto ir Jungtinės Karalystės 1988 m. Autorių teisių, dizaino ir patentų įstatyme, tačiau principas pripažįstamas ir teismų praktikoje, ir doktrinoje.¹³ Nenumato idėjų nesaugojimo principo ir Belgijos autorių teisių įstatymas, principas taikomas teismų praktikoje.¹⁴ Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo¹⁵ 5 straipsnio 1 punktą nagrinėjama principą įtvirtina tiesiogiai ir numato, kad autorių teisių objektais nelaikomi idėjos, procedūros, procesai, sistemos, veiklos metodai, koncepcijos, principai, atradimai ir atskiri duomenys.

Idėjų nesaugojimo principas gali būti suprantamas keliomis prasmėmis. Pirmą, primityviąją prasmę idėjų nesaugojimo principas reiškia, kad apsaugos objektas negali būti mintys, neįgavusios objektyvios išraiškos, – neišsakytos, neparašytos, nepavaizduotos. Šia prasme principas iš esmės nekelia problemų: kontinentinėje teisėje kūrinių teisinei apsaugai dažniausiai yra keliamas objektyvios išraiškos formos reikalavimas, bendrosios teisės valstybėse teisinė apsauga paprastai yra siejama su materialia kūrinių fikscija.

Antra, idėjų nesaugojimo principas reiškia, kad autorių teisė neleidžia apsaugoti ir kartu pasisavinti informacijos, t. y. autorių teisė apsaugo tik originalią minties išraišką, bet ne pačią mintį. Idėjos paliekamos *public domain* sričiai siekiant užtikrinti laisvą informacijos judėjimą bei mokslo, meno, literatūros vystymąsi. Kaip nurodoma literatūroje, „kiekvienas žmogus turi turėti galimybę laisvai perimti idėjas, situacijas ar temas, kad galėtų joms suteikti savą viziją kitokia, asmenine forma. Kitoks sprendimas padarytų bevaisę bet kokią kūrybą.“¹⁶ Taigi principas, atsižvelgiant į jo paskirtį, yra neabejotinai būtinas autorių teisės teisinio reguliavimo elementas, leidžiantis tam tikrus informacinius elementus palikti visuotinai prieinamus.

Atsižvelgiant į principo paskirtį idėja būtų galima laikyti tai, kas žinoma, kas savaime suprantama. Tačiau idėja dėl to ir vadinama idėja, kad neretai ji yra novatoriška, negirdėta, nematyta. Idėja – tai jokiū būdu ne tik visiems savaime suprantama informacija, kuri nesaugoma dėl savo banalumo, dėl to, kad ji nėra asmens kūrybinės veiklos rezultatas. Problema ta, kad idėja būtų

ir yra tam tikra koncepcija, samprata, požiūris¹⁷, kuri kieno asmens prote kaip galvojimo rezultatas.¹⁸ Taigi ji gali būti originali ir turėti konkretų autorių: idėja apvilkti tiltus, idėja, kad Kristus turi palikuonių, idėja, kad visiška tyla šiuolaikiniame pasaulyje neegzistuoja ... Būtent tokiais atvejais idėjų nesaugojimo principo taikymas tampa sudėtingas ir kyla klausimas, ar autorių teisė gali apsaugoti originalią kūrinių idėją. Kita vertus, kaip bus nurodyta toliau, šiandien autorių teisė susiduria su tokių kūrinių, kurių pagrindinė vertė glūdi idėjoje, o forma yra gana banali, teisinės apsaugos problema.

Vertėtų panagrinėti, kaip šią problemą vertina Prancūzijos, Belgijos ir Jungtinės Karalystės doktrina ir teismai.

1.1. Prancūzija, Belgija

Prancūzijoje teigiama, kad vienas pagrindinių autorių teisės principų yra kūrinių formos apsaugos principas. Mat klasikiniame autorių teisės doktrinoje laikoma, kad kiekvienas kūrinys gimsta iš idėjos, tačiau kūrinys atsiranda tik tada, kai idėja yra konkretizuojama tam tikra forma.¹⁹ Kitaip sakant, atsižvelgiant į personalistinę autorių teisių koncepciją, pagal kurią kūrinys yra autoriaus asmenybės išraiška, autoriaus asmenybė gali pasireikšti tik per formą²⁰. Idėjos yra neasmeniškos, todėl teigiama, kad autorių teisė saugo tik kūrinių formą.²¹ Kaip nurodo Ph. Gaudrat idėja neišvengiama kiekvienam asmeniui – ji nėra jo kūrinys, nes ji atsiranda psichologiniu lygmeniu, kurio asmenybė nekontroliuoja: ji gimsta nesąmoningai ir valia su tuo neturi nieko bendra.²² Dėl neaiškios idėjos kilmės idėjai netaikomas originalumo kriterijus, kelia abejonių ir jos autorystė: nieko nėra panašesnio į asmeninę idėją už idėją, kuri buvo išgirsta, pamiršta, pritaikyta ir atgaminta. Taigi, šio autoriaus nuomone, idėjos nesaugojimas tiesiogiai susijęs su jos prigimtimi, o ne su tuo, ar ji išreikšta. Idėjos išreiškimas tam tikra forma nepakeičia jos padėties: jei forma yra išplėtotą, saugoma tik forma, jei forma yra tik trumpas išdėstymas, nesaugoma niekas.²³ Ne visi autoriai tokie kategoriški. A. Bertrand'as nurodo, kad aiškinant idėjų nesaugojimo taisyklę, svarbu nustatyti termino „idėja“ reikšmę. Jis teigia, kad idėjų nesaugojimo principas grindžiamas iš esmės trimis pagrindais: pirmą,

¹⁷ *Tarptautinių žodžių žodyne* idėja (gr. *idea* – sąvoka, vaizdinys) apibūdinama kaip vadovaujamoji kurio nors darbo mintis; pagrindinė veikalo mintis; koncepcija, samprata, požiūris, pvz., romano idėja. Vaitkevičiūtė V. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas, 2001. P. 394.

¹⁸ Taip idėja apibūdinama internetinėje enciklopedijoje Wikipedia <<http://lt.wikipedia.org/wiki/Idėja>> [žiūrėta 2008 08 01].

¹⁹ Walravens N. *L'Œuvre d'art en droit d'auteur: forme et originalité des œuvres d'art contemporaines*. Paris: Economica, 2005. P. 35.

²⁰ Desbois H. *Le droit d'auteur en France*. Paris: Dalloz, 1978. P. 4–5.

²¹ Žr. Gaudrat Ph. *Réflexions sur la forme des œuvres de l'esprit. Propriétés intellectuelles: mélanges en l'honneur de André Françon*. Paris: Dalloz, 1995. P. 195.

²² Gaudrat Ph. *Propriété Littéraire et Artistique. – Objet du droit d'auteur. – Œuvres protégées. Notion d'œuvre. JurisClasseur Fasc. 1134*.

²³ Ten pat.

¹¹ Walravens N. *L'Œuvre d'art en droit d'auteur: forme et originalité des œuvres d'art contemporaines*. Paris: Economica, 2005. P. 33.

¹² Desbois H. *Le droit d'auteur en France*. Paris: Dalloz, 1978. P. 22.

¹³ Žr. Bently L., Sherman B. *Intellectual property law*. Oxford University Press, 2004. P. 172.

¹⁴ Berenboom A. *Le nouveau droit d'auteur et les droits voisins*. Bruxelles: Larcier, 2005. P. 70.

¹⁵ Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999. Nr. 50-1598.

¹⁶ Pollaud-Dulian F. *Le droit d'auteur*. Paris: Economica, 2005. P. 87.

nesaugomos neišreikštos idėjos, antra, nesaugomos idėjos kaip bendrieji principai ar abstrakčios taisyklės, trečia, idėjos, kurios gali būti pritaikytos pramonėje, turi būti saugomos kaip išradimas.²⁴ Tai – atvejai, kai iš esmės idėjos atribojimas nuo formos yra aiškus. Vis dėlto, kaip dauguma šiuolaikinių Prancūzijos autorių, A. Bertrand'as pripažįsta, kad ir laikantis idėjų nesaugojimo principo neretai yra labai sudėtinga nustatyti ribą tarp idėjos ir formos. Jis teigia, kad jokia būdu negalima idėjų nesaugojimo principo aiškinti primityviai, kartu pernelyg susiaurinant autorių teisių teisinės apsaugos ribas: principas nereiškia, kad saugomas tik tiesioginis, pažodinis literatūros kūrinių kopijavimas. Juk įstatymas draudžia ne tik viso kūrinio atgaminimą, t. y. kopijavimą, bet ir dalinį, taip pat draudžia kūrinio adaptavimą, aranžavimą ar kitokią pakeitimą be autoriaus sutikimo.²⁵ Literatūroje svarstoma, ar apskritai autorių teisė gali apsaugoti originalias idėjas. Šiuo klausimu nuomonės įvairios: vieni autoriai teigia, kad autorių teisė negali apsaugoti originaliųjų idėjų, tam turi būti naudojama apsauga nuo nesažiningos konkurencijos arba ieškiniais dėl kenkėjiškų veiksmų (pranc. *agissement parasitaire*)²⁶, kiti autoriai teigia, kad autorių teisė gali apsaugoti originalias idėjas.²⁷ Nurodoma, kad autorių teisių į kūrinių pažeidimas turi būti pripažintas tuomet, kai yra pasinaudota originaliais kūrinių elementais – ar tai būtų turinio, ar formos originalumas, pasitelkiant analogiją tarp autorių teisės ir prekių ženklų teisės: prekių ženklų teisėje laikomasi taisyklės, kad vertinant prekių ženklų tapatumą ir panašumą turi būti nagrinėjami tik skiriamąją galią turintys prekių ženklų elementai, taigi ir nustatant, ar kūrinių nukopijuotas, turi būti nagrinėjama, ar panaudoti originalūs kūrinių elementai.²⁸

Belgų autoriai teigia, kad autorių teisė saugo formos suteikimą, struktūrą, kurią įgauna kūrinys, – sąmoningą autoriaus veiksmą, kai jis nusprendžia vieną ar kitą temą plėtoti ir išreikšti konkrečiu būdu. Priešingai, idėja, metodas, veiklos metodas ar atsitiktinis rezultatas yra nesaugomi.²⁹ Vis dėlto ir čia pripažįstama, kad riba tarp nesaugomos idėjos ir saugomos formos yra santykinai neaiški. Dėl to teismai kai kuriais atvejais pritaria apsaugos suteikimo koncepcijoms, jei jos yra originalios.³⁰

Vienas ryškesnių Prancūzijos teismų praktikos pavyzdžių, leidžiantis pailiustruoti, kaip Prancūzijos teismai aiškina ribą tarp idėjos ir formos, yra konceptua-

laus meno atstovo Christo bylinėjimasis dėl jo kūrinių panaudojimo. Teisminiai ginčai kilo dėl Christo kūrinio „Pont Neuf emballé“ („Apvilktas *Pont Neuf*“). Autorius šviesiu audiniu apvilko vieną žinomiausių Paryžiaus tiltų – Pont Neuf ir taip jam suteikė savitą formą. Pirmoje byloje³¹ buvo nagrinėtas Christo reikalavimas dėl jo autorių teisių į kūrinių „Pont Neuf emballé“ pažeidimo, nes atsakovė, reklamos agentūra, pagamino atvirutes, kuriose buvo nufotografuotas apvilktas tiltas. Teismas nurodė, kad Christo autorių teisės į apvilktą tiltą yra saugomos, todėl tokio kūrinio atgaminimas atviručių forma ir jų platinimas pažeidžia atitinkamas autoriaus turtines teises. Antroje byloje³² Christo pamėgino uždrausti kitai reklamos agentūrai vykdyti reklamines kampanijas, kurios idėja – aprengti viešose vietose eksponuojamus paminklus. Šioje byloje teismas nusprendė, kad Christo remdamasis savo autorių teisėmis į kūrinių „Pont Neuf emballé“ negali uždrausti naudoti idėją apvilkti įvairius objektus. Taip teismas išsakė savo poziciją dėl vadinamosios idėjų materializavimo teorijos – autoriaus teisių ribos baigiasi ties konkrečiu kūriniu, tiksliau jo forma.³³ Tačiau šis pavyzdys yra vienas iš daugelio, kai teismas, regis, aiškiai ir nedviprasmiškai atribojo kūrinių idėją nuo formos ir kartu nustatė autorių teisių teisinės apsaugos ribą.³⁴

Kitame teisminiame ginče Prancūzijos teismai nagrinėjo literatūros kūrinių – romano panaudojimo kitame literatūros kūrinyje teisėtumą.³⁵ Régine Deforges 1982–1985 m. parašė ir išleido romaną „La bicyclette bleue“ („Mėlynasis dviratis“). Šiam romanui pasirodžius, rašytojos Margaret Mitchell įpėdiniai kreipėsi į teismą dėl autorių turtinių teisių į jos romaną „Gone With The Wind“ („Vėjo nublokšti“) pažeidimo, teigdami, kad Régine Deforges nukopijavo romaną „Gone With The Wind“. Ieškovų teigimu, romane „La bicyclette bleue“ buvo panaudoti šio žinomo romano siužeto elementai, personažai, jų tarpusavio santykiai, kai kurios scenos, epizodai. Pati atsakovė Régine Deforges byloje pripažino, kad šie kūriniai panašūs, o ji šio panašumo sąmoningai siekė, perimdama žymius Margaret Mitchell kūrinių epizodus tam, kad, jos žodžiais tariant, būtų sukurtas bendrumo santykis tarp jos kaip autorės ir skaitytojų. Ji teigė, kad panaudodama tam tikras asociacijas ji sukūrė visiškai naują kūrinių. Teismas šioje byloje nustatė, kad romane „La bicyclette bleue“ buvo panaudota ro-

²⁴ Žr. Bertrand A. *Le droit d'auteur et les droits voisins*. Paris: Masson, 1991. P. 162–167.

²⁵ Bertrand A. *Le droit d'auteur et les droits voisins*. Paris: Masson, 1991. P. 169.

²⁶ Žr., pavyzdžiui, Pollaud-Dulian F. *Le droit d'auteur*. Paris: Economica, 2005. P. 88–89.

²⁷ Walravens N. *L'Œuvre d'art en droit d'auteur: forme et originalité des œuvres d'art contemporaines*. Paris: Economica, 2005. P. 40. Prancūzijoje 1992 m. net buvo užregistruotas įstatymo projektas, kuris tiesiogiai numatė originaliųjų idėjų teisinę apsaugą.

²⁸ Bernault C. *Droit des auteurs: Contrefaçon et étendue du droit d'auteur* (CPI, art. L. 122-4). *JurisClasseur Propriété littéraire et artistique*. Fasc. 1267.

²⁹ Berenboom A. *Le nouveau droit d'auteur et les droits voisins*. Bruxelles: Larcier, 2005. P. 70.

³⁰ Ten pat. P. 72.

³¹ CA Paris, 14e ch., 13 mars 1986.

³² TGI Paris, 10e ch., 26 mai 1987.

³³ *Les grands arrêts de la propriété intellectuelle. Sous la direction de Michel Vivant*. Paris: Dalloz, 2004. P. 80.

³⁴ Vis dėlto prancūzų literatūroje teigiama, kad šie sprendimai nenubrėžė tikrosios ribos – mat Christo kūrinyje reikšmingiausias elementas ir buvo idėja apvilkti tiltą audiniu, konkretus formos suteikimas jau buvo tik mechaniškas idėjos realizavimas, juolab, kad konkrečią apvilktos tilto ar kito statinio formą diktuoja pats apvelkamas objektas. Taigi teismai neįvertino tikrosios tokio kūrinių esmės ir automatiškai susitelkė ties konkrečios kūrinių forma, pernelyg susiaurindami teisinės apsaugos ribas. Plačiau žr. Bernault C. *Droit des auteurs: Contrefaçon et étendue du droit d'auteur* (CPI, art. L. 122-4). *JurisClasseur Propriété littéraire et artistique*. Fasc. 1267.

³⁵ Žr. galutinį sprendimą CA Versailles, ch. réunies, 15 déc. 1993.

mano „Gone With The Wind“ pagrindinė intriga³⁶, 5 antraeiliai romanų veikėjai yra panašūs savo išvaizda ir charakterio savybėmis, be to, nustatytas veikėjų tarpusavio santykių panašumas. Teismas nustatė, kad panašios ir kai kurios scenos bei epizodai. Nepaisant to, teismas šioje byloje nusprendė, kad romanas „La bicyclette bleue“ nepažeidžia autorių teisių į romaną „Gone With The Wind“. Motyvuodamas savo sprendimą teismas nurodė, kad Régine Deforges nurodė kelis autorius, kurie ją įkvėpė šiam kūriniiui, tarp jų ir Margaret Mitchell. Teismas konstatavo, kad romaną apibūdina pasakojimo stilius, personažai ir laikotarpis, o šių trijų elementų kompozicija sudaro tai, kas negali būti panaudota be autoriaus sutikimo. Teismo nuomone, veikėjai ir jų tarpusavio santykiai yra apibūdinami konkrečiu istoriniu laikotarpiu, socialiniu kontekstu, kuriuose jie įgyja skirtingą simboliką, skirtingą prasmę. Antrajame romane veikėjai, jų tarpusavio santykiai yra visiškai kitokiam istoriniame kontekste, nes pasakojama apie Prancūziją Pirmojo pasaulinio karo metais, pasakojimas yra įgijęs kitą socialinį atspalvį. Todėl veikėjai ir jų tarpusavio santykiai, nors ir būdami panašūs, yra originalūs, jiems suteikta kitokia prasmė. Antrasis romanas savo visuma išreiškia jausmingumą, o pirmasis – tam laikotarpiui būdingą santūrumą ir šiurkštumą. Abiejuose romanuose vyraujantis simbolizmas, nors ir remiasi ta pačia nesaugoma idėja, kad žmonių poelgiai, jausmai yra susiję su istoriniais įvykiais bei kataklizmais, antrajame kūrinnyje išreiškia nestabilumą, o pirmajame – nostalgiją praeičiai. Taigi panašūs personažai ir jų santykiai antrajame kūrinnyje yra įgiję visiškai savitų bruožų. Atsižvelgdamas į visa tai teismas nusprendė, kad panašumai antrame romane pagal išraišką ir išdėstymą nėra pakankami pirmojo romano atgaminimui konstatuoti, todėl romano „Gone With The Wind“ autorės Margaret Mitchell įpėdinių ieškinį atmetė. Šiame sprendime teismas pabrėžė kūriniių skirtumus, o kūriniių panašumai – siužetinės linijos elementai, veikėjų išvaizda ir charakterio savybės, jų tarpusavio santykiai nebuvo pripažinti pirmąjį kūrinii apibūdinančiais ir saugomais elementais. Taigi tam tikri literatūros kūrinio turinio elementai, nors ir originalūs, pripažinti nesaugomomis idėjomis.

1992 m. gegužės 25 d. priimtame Prancūzijos kasacinio teismo sprendime byloje *Y. Boisset et autres c. Soc. Wordlvision et autres*³⁷ teismas panaikino apeliacinio teismo sprendimą ir grąžino bylą nagrinėti iš naujo motyvuodamas tuo, kad apeliacinis teismas negalėjo atmesti ieškinio dėl autorių teisių pažeidimo vien tik dėl to, kad dviejų kūriniių pobūdis, veiksmo eiga ir atomazga yra visiškai skirtingi. Šiuo atveju pirmajame kūrinnyje - vaidybiniame filme „Prix du danger“ („Pavojaus kaina“) buvo siekiama parodyti, kokį poveikį žiūrovų sąmonei turi televizija. Filmo siužetas – televizijos šou, kurio esmė stebėti žaidimo dalyvių elgesį, kai juos persekioja penki samdomi žudikai. Antrajame filme ta pati mintis išreiškiama pasitelkiant tą patį siužetą – pertei-

kiant tokį patį televizijos šou. Teismas pasakė, kad apeliacinis teismas negalėjo nuspręsti, kad autorių teisės nepažeistos, nenustatęs, ar televizijos poveikio sąmonei, kuris buvo filmo „Prix du danger“ tema ir kuri yra nesaugoma, išreiškimas kovinio televizijos žaidimo forma nebuvo šį filmą apibūdinantis originalus elementas, kurio atgaminimas ar adaptavimas galėtų būti teisių į kūrinii pažeidimas, kad ir kokie būtų skirtumai tarp dviejų kūriniių. Taigi šioje byloje teismas pasuko kiek kitu keliu ir atkreipė dėmesį į tai, kad vien tik kūriniių skirtumai (pobūdis, veiksmo eiga ir atomazga) savaime nereiškia, kad teisės į kitą kūrinii yra nepažeistos. Teismas atkreipė žemesnės instancijos teismų dėmesį į tai, kad minties išreiškimas naudojantis ta pačia idėja (simbolika) gali būti kūrinio originalumą apibūdinantis elementas.

Siek tiek naujesnėje byloje *Basar Omer Sy c. Ste Jimenez 26 productions*³⁸ buvo nagrinėtas kitokio pobūdžio ginčas. Šiuo atveju teismas, pritaikęs idėjų nesaugojimo principą, nepripažino kūrinii dokumentinės laidos idėjos. Ginčas kilo tarp asmens, kuris sugalvojo televizijos laidos koncepciją, ir prodiuserių firmos, kuri parengė laidą vėliau, pasinaudodama šia koncepcija. Teismas pasakė, kad laidos idėjos sumanytojas negali būti laikomas laidos autoriumi. Teismas nurodė, kad ieškovas tik sugalvojo dokumentinės laidos koncepciją.³⁹ Kadangi koncepcijos autorius nesuformulavo konkrečių originalių pasiūlymų, šis laidos projektas laikytinas neišplėtotu pagrindu, kuriame tik išreikšta idėja. Todėl, teismo nuomone, laidos projektas, nenumatant kokiomis priemonėmis laidos herojės bus pristatytos ir nenurodant kitų detalių, negali būti laikomas kūriniiu, o tokios koncepcijos autorius – laidos autoriumi. Panašu, kad šioje byloje teismas pritaikė idėjos materializavimo teoriją ir dokumentinio filmo koncepcijos nepripažino kūriniiu dėl to, kad koncepcija buvo nepakankamai konkreti.

Panaši pagal ginčo dalyką ir *Marie Claire Album c. Hamel* byla⁴⁰, kurioje Prancūzijos teismai nagrinėjo konfliktą tarp buvusios žurnalo „Marie Claire“ grožio skilties redaktorės ir žurnalo redakcijos. Ieškovė teigė, kad ji sugalvojo geriausių grožio produktų kasmetinio konkurso koncepciją⁴¹, kuri yra saugomas autorių teisių objektas ir kurio redakcija negali naudoti (rengti konkurso), pasibaigus jos darbo santykiams su redakcija. Apeliacinis teismas tenkino ieškovės reikalavimą ir konkurso koncepciją pripažino kūriniiu. Kasacinis teismas sprendimą panaikino ir nustatė, kad „konkurso taisyklės, net jei jos subjektyviai parinktos, negali neatsižvelgiant į formą ar jų originalią išraišką, pačios savaime būti laikomos kūriniiu, kurį saugo autorių teisė“. Iš šio teismo sprendimo galima daryti išvadą, kad nors au-

³⁸ CA Paris, 4e ch. A, 26 nov. 2005.

³⁹ Pasakojimas apie keturias menininkes, hip hopo mokytojas, reportažų apie kiekvieną iš jų forma parodant jų kasdienybę, darbą, meninius lūkesčius, taip pagerbiant šios meno srities pradininkes.

⁴⁰ Cass. 1re civ., 29 nov. 2005.

⁴¹ Konkurso esmė: surinkti naujausius grožio produktus, juos suklasifikuoti į kategorijas (makižo produktai, produktai nuo saulės ir pan.); žurnalistų komisija turi atrinkti nugalėtojus pagal redaktorės sugalvotus kriterijus (novatoriškumas, veiksmingumas, kokybės/kainos santykis).

³⁶ Karo metu jauna mergina mėgina įveikti karo sunkumus ir patenka į jausmų dvim vyrams, kurių vienas vedęs, kitas – rodantis jai itin stiprius jausmus, pinkles.

³⁷ Cass. 1re civ., 25 mai 1992.

torių teisėje kai kuriais atvejais ir galima kūrinio turinio apsauga, ši apsauga visuomet siejama su konkrečiai išreikštu kūriniu ir jo forma.

Prancūzijos teismai yra išsakę savo nuomonę dėl idėjų nesaugojimo principo ne tik literatūros ar audiovizualiniuose kūriniuose, bet ir taikomosios dailės kūriniuose. Byloje *Ste André c. Métropole Concept*⁴² buvo nagrinėtas parduotuvių interjero projekto kaip saugomo kūrinio klausimas. Dizaino įmonė parengė avalynės parduotuvių *André* tinklo interjero projektą, perdavė planus, tačiau bendrovė pagal juos parduotuvių nerekonstravo. Vėliau parduotuvės savininkai atnaujino parduotuvių interjerą pagal šiuos planus, o interjero autorystę prisiskyrė sau ir kitai bendrovei, kuri atliko darbus. Interjero autoriai kreipėsi į teismą dėl autorių teisių pažeidimo. Vienas iš atsakovo argumentų buvo tai, kad interjero projektas nesaugomas, nes jame buvo apsiribota tik visiems žinomų, banalių idėjų išdėstymu. Teismas konstatavo, kad dizaino įmonės darbas neapsiribojo prekių pateikimo, prekių judėjimo ir prekių zonavimo, kurie yra nesaugomi elementai, aprašymu. Projektas buvo konkretizuotas piešiniais ir planais; šie piešiniai ir planai, jų aprašymas buvo gana tikslūs ir konkretūs, nes įmonė septyniuose puslapiuose išdėstė savo visumos ir detalių pasiūlymus, aiškiai nurodydama baldų išdėstymą, pirkėjų judėjimo eiles, prekių išdėstymą prie priėmimo vietų ir kasų. Atsižvelgdamas į tai teismas konstatavo, kad bendrovė sukūrė kūrinį – tipinį projektą, kuris gali būti atkartotas. Taigi šiuo atveju vėlgi teismas pripažino saugomu objektu kūrinį, kuriame detalai konkretizuota idėja.

1.2. Jungtinė Karalystė

Kaip minėta, Jungtinės Karalystės autorių teisių įstatyme nėra įtvirtintos taisyklės dėl idėjų nesaugojimo principo. Vis dėlto ir doktrinoje, ir teismų praktikoje šis idėjų nesaugojimo principas pripažįstamas.⁴³ Taip pat teigiama, kad iš esmės autorių teisė saugo ne kūrinio idėją, o kūrinio išraišką. Pažymima, kad idėją, kaip nesaugomo kūrinio elementą, neretai yra sudėtinga išskirti, kitaip tariant, kai kuriais atvejais iškyla idėjos/išraiškos dichotomijos problema. Idėjos/formos dichotomijos santykis dažniausiai sprendžiamas nagrinėjant autorių teisių pažeidimus, t. y. idėjos/formos dichotomijos taisyklė padeda nustatyti ne autorių teisių objektą, o tai, ar kūrinio panaudojimas pažeidžia autorių teises.⁴⁴ Kai kurie autoriai abejoja, ar taip taikant idėjos/formos dichotomijos taisyklę nėra nepagrįstai išplečiama autorių teisių apsauga⁴⁵, nes iš esmės teisėjas turi turėti drąsos apskritai nesuteikti autorių teisių apsaugos objektams, kurie tiesiog pateikia bendras, abstrakčias idėjas, concep-

cijas ar elementus, kurie laisvai egzistuoja gamtoje.⁴⁶ Kita vertus, kai susiduriama su kūrinio turinio originalumu, kyla klausimas, ar autorių teisė pajėgi jį apsaugoti. Literatūroje teigiama, objektas negali likti be apsaugos dėl to, kad jame „tik“ išreiškiamos idėjos.⁴⁷

1988 m. Jungtinės Karalystės autorių teisių, dizaino ir patentų įstatymo 16(3)(a) straipsnyje numatyta, kad autorių teisė draudžia panaudoti visą kūrinį ar esminę jo dalį. Tai reiškia, kad autorių teisių pažeidimui konstatuoti reikia nustatyti ne tik kūrinio panaudojimą be leidimo, bet ir tai, kad buvo nukopijuota esminė kūrinio dalis. Būtent nustatant nukopijavimą bei esminę dalį ir yra naudojama idėjos/formos dichotomijos taisyklė. W. Cornish nurodo, kad taisyklė, jog autorių teisė saugo formą, bet nesaugo idėjų, nubrėžia klaidingą ribą. Juk autorių teisė negali apsiriboti apsauga nuo tiesioginio plagiatu, ir nėra paprasto testo, kuris leistų nustatyti, kuris panaudojimas kiekio ir kokybės prasme yra neleidžiamas.⁴⁸ Vis dėlto, W. Cornish teigimu, idėjos/formos dichotomijos taisyklė nėra bereikšmė: ją pritaikius atsakomybė už tam tikrus veiksmus, susijusius su kūrinio panaudojimu, gali būti taikoma tik už konkretaus saugomo kūrinio, o ne už tam tikros rūšies kūrinį, iš kurių konkretus kūrinys yra tik pavyzdys, panaudojimą.⁴⁹ Idėjos/formos taisyklė tik nubrėžia gaires ir kiekvienu atveju turi būti taikoma individualiai, atsižvelgiant į panaudotų kūrinų pobūdį – vieni kūriniai yra vertybė kaip visuma, kitų kūrinų didžioji vertė - jų detalės.⁵⁰ Literatūroje⁵¹ nurodoma keletas faktorių, į kuriuos turi atsižvelgti teisėjas nustatydamas, ar panaudota esminė kūrinio dalis. Pirmiausia turi būti nustatyta, ar buvo panaudota esminė išmanymo ir darbo (angl. *skill and labour*), iš kurių gimė originalus kūrinys, dalis. Antra, turi būti atsižvelgiama ne į panaudojimo kiekį, o į kokybę – kokie kūrinio elementai buvo panaudoti, t. y. ar panaudotos tos kūrinio savybės, dėl kurių kūrinys laikomas originaliu. Kuo mažesnio originalumo kūrinys, tuo didesnės apimtys ir tikslesnis nukopijavimas laikytinas esminės dalies panaudojimu. Atitinkamai tik visiems žinomos idėjos panaudojimas nebus vertinamas kaip esminės dalies panaudojimas. Jei kūrinys susideda iš dalių ir nėra visumos, pažeidimas turi būti nagrinėjamas kiekvienos iš dalių atžvilgiu. Nurodoma, kad klaidinga yra nagrinėti kūrinį skirtumus – reikia vertinti kūrinio panašumus bei ar tuos panašumus saugo autorių teisė. Tai pat kalbama, kad motyvuojant informacijos prieinamumo reikalavimu turėtų būti leidžiamas laisvesnis informacinio pobūdžio kūrinų (dokumentinių, istorinių kūri-

⁴⁶ Ten pat. P. 472.

⁴⁷ Copinger and Skone James on copyright. 15th ed. by Kevin Garnett, Gillian Davies, Gwilym Harbottle. London: Sweet and Maxwell, 2005. P. 63.

⁴⁸ Cornish W., Llewelyn D. *Intellectual property: patents, copyright, trade marks and allied rights*. London: Sweet&Maxwell, 2003. P. 423.

⁴⁹ Ten pat. P. 424.

⁵⁰ Žr. ten pat.

⁵¹ Žr., pavyzdžiui, Kevin Garnett, Gillian Davies, Gwilym Harbottle, *Copinger and Skone James on copyright*, 15th ed. London: Sweet and Maxwell, 2005. P. 384–387; Bainbridge D. *Intellectual property*. Pearson: Longman, 2007. P. 143–145.

⁴² CA Paris, 4e ch.A, 26 oct. 2005.

⁴³ Bently L., Sherman B. *Intellectual property law*. Oxford University Press, 2004. P. 172.

⁴⁴ Žr. Copinger and Skone James on copyright. 15th ed. by Kevin Garnett, Gillian Davies, Gwilym Harbottle. London: Sweet and Maxwell, 2005. P. 64.

⁴⁵ Cheng Lim Saw. Protecting the sound of silence. *E.I.P.R.* 2005. 27 (12). 467–476. P. 470.

nių) nei, pavyzdžiui, grožinės literatūros kūrinių, panaudojimas. Vis dėlto, kaip teigia L. Bentley, idėjų nesaugojimo principo apimtis yra gana siaura ir nėra nesaugoma viskas, kas bendrine kalba apibūdinama kaip idėja.⁵²

Reikėtų pateikti kelis teismų praktikos pavyzdžius, iliustruojančius šių taisyklių taikymą.

*Designer Guild Limited v. Russell Williams (Textiles) Ltd*⁵³ byloje teismas nagrinėjo ginčą tarp dviejų įmonių dėl tekstilės gaminio dizaino panaudojimo. Ieškovė, bendrovė „*Designer Guild*“, gamino tapetus ir audinius. 1995 m. ji išleido į apyvartą audinių liniją „*Orientalis*“, kurios vienas gaminyš „*Ixia*“ buvo dekoruotas ant dryžuoto pagrindo impresionistiniu stiliumi pieštomis gėlėmis. Audinio dizainą sukūrė įmonės darbuotojas, įkvėptas P. Matisso kūrybos. 1996 m. įmonė „*Russell Williams*“ parodoje Belgijoje eksponavo dizainą „*Marguerite*“, kuris taip pat buvo dekoruotas ant dryžuoto pagrindo išdėstytomis impresionistiniu stiliumi tapytomis gėlėmis. *Designer Guild* kreipėsi į teismą teigdama, kad atsakovas nukopijavo jo dizainą, imituodamas idėją, stilių ir techniką. Vienas iš gynybos argumentų buvo teiginys, kad autorių teisė būtent ir nesaugo idėjos, stiliaus ir technikos. Vis dėlto teismas konstatavo autorių turtinių teisių į *Designer Guild* kūrinių „*Ixia*“ pažeidimą. Teisėjas Hofmanas motyvuodamas sprendimą pažymėjo, kad kiekvienas kūrinių elementas yra idėjos išraiška ir autorių teisės gali būti pažeistos kopijuojant šių idėjų derinį, net jei jos išreikštos skirtingu būdu. Teisėjo teigimu, idėjos yra nesaugomos dviem atvejais: kai jos yra ne meno, literatūros, dramos ar muzikos srities, – tuomet jos gali būti apsaugotos kaip išradimai, ir kai jos nėra originalios. Originalumas sugebėjimo ir darbo prasme pasireiškia detalėse, kurios išreiškia pagrindinę idėją. Todėl lengviau yra nustatyti originalumą iš detalių nei iš koncepcijos. Sprendime pabrėžta, kad teismas, laikydamasis pagrindinio principo, kuris neleidžia pasinaudoti kito asmens darbu, kiekvieną kartą turi išnagrinėti, ar tariamas pažeidėjas savo kūrinyje panaudojo kito asmens nepriklausomą darbą bei išmanymą. Taigi šioje byloje teismas pakankamai plačiai taikė autorių teisių apsaugą ir pripažino, kad net ir netikslus formos prasme priešinio kopijavimas laikytinas autorių teisių pažeidimu, nes taip buvo pasinaudota kito asmens išmanymu ir darbu, kuris pasireiškė ne tik konkrečia dizaino forma, bet ir dizaino ypatinga stilistika.

Byloje *Ravenscroft v Herbert and new English Library Ltd*⁵⁴ svarstytas literatūros kūrinių siužeto panaudojimo kitame kūrinyje klausimas. Šiame ginče buvo nagrinėtas žurnalisto Trevoro Ravenscrofto, kuris parašė knygą „*Spear of Destiny*“ („*Likimo ietis*“), grindžiamą istoriniais faktais, spėjimais ir mistiniais elementais, ieškinyš dėl autorių teisių į šį kūrinių pažeidimo. Pagrindinė knygos mintis buvo Šventosios Ieties, kuria, kaip

manoma, nukryžiuojimo metu buvo perdurtas Kristus, istorija. Pagal legendą žmogus, turintis šią ietį, turi galių kontroliuoti pasaulio likimą. Knygoje teigiama, kad Hitleris Antrąjį pasaulinį karą pradėjo būtent siekdamas gauti šią ietį. Kūrinyje aprašoma ieties istorija, o ieties keliavimas iš rankų į rankas susietas su tikrais istoriniais faktais. Atsakovas Jamesas Herbertas keliais metais vėliau parašė trilerio-detektyvo elementų turintį romaną „*The Spear*“ („*Ietis*“), kuriame siekdamas tikroviškumo pasinaudojo Šventosios Ieties istorija. Knygos pabaigoje jis nurodė, kad knygos idėją perėmė iš „*Spear of Destiny*“. Šioje byloje teismas konstatavo, kad autorių teisė saugo išmanymą ir darbą, panaudotą kūriniui sukurti. Išmanymas ir darbas reiškia ne tik kūrinių autoriaus vartojamą kalbą – sugebėjimai ir darbas reiškia autoriaus parinkimą ir išdėstymą. Originalumas reiškia tai, kad kūrinyš yra kilęs iš autoriaus, iš jo savarankiško darbo. Jei asmuo ne pats atlieka tyrimą, o pasinaudoja kito asmens atliktu darbu, perima jo dėstymą, klausimus, tai yra neteisėtas kūrinių panaudojimas. Todėl ypač svarbu nustatyti, ar ginčijamo kūrinių autorius savarankiškai dirbo kurdamas kūrinių, ar pasinaudojo svetimu darbu. Teismas taip pat pažymėjo, kad turi būti daromas skirtumas tarp grožinės literatūros kūrinių ir istorinių kūrinių: nors istorinio kūrinių autorius turi autorių teises į kūrinių, jo teisės yra siauresnio pobūdžio. Kadangi istorinių kūrinių ir grožinės literatūros kūrinių paskirtis skiriasi – pirmieji reikalingi dėl žinojimo, o antrieji skirti laisvalaikio pramogai, autorių teisė turėtų leisti platesnį istorinių kūrinių panaudojimą tam, kad žinojimas vystytųsi iš žinojimo. Teismas pažymėjo, kad šios taisyklės turi būti taikomos atsargiai: jei istorinė knyga yra ne chronologiškas tam tikrų įvykių išdėstymas, o nauja istorinė versija, situacija gali būti vertinama kitaip. Kaip nurodė teismas, patys faktai nėra apsaugos dalykas, tačiau tai, kaip faktai yra susieti, gali būti saugoma. Šioje byloje teismas konstatavo, kad atsakovas, norėdamas savo romanui suteikti tikrovišką pagrindą, nukopijavo esminę ieškovo kūrinių dalį ir pasinaudojo ieškovo išmanymu bei darbu tokiu mastu, kokio neleidžia autorių teisė.

Siek tiek daugiau dėmesio vertėtų skirti 2006 m. Jungtinės Karalystės Aukščiausiojo Teisingumo Teismo išnagrinėtai bylai *Baigent & Leigh v Random House*⁵⁵, plačiau nuskambėjusiai kaip *Dan Brown* byla, kurioje buvo išnagrinėtas ginčas tarp ieškovų M. Baigento ir R. Leigh'o ir atsakovo – leidybos kompanijos „*Random House*“. Ieškovai savo ieškinyje teigė, kad Dano Browno romanas „*Da Vinci Code*“ („*Da Vinčio kodas*“), kurio autorių teises perėmė „*Random House*“, yra ieškovų kūrinių „*The Holy Blood and The Holy Grail*“ („*Šventasis kraujas ir Šventasis Gralis*“) kopija. Ieškovai savo kūrinių apibūdino kaip istorinį spėjimą, kuris pagal žanrą priskiriamas ne grožinei, o mokslinei-istorinei literatūrai. 1976–1981 m. apibendrinami atliktą tyrimą jie išleido knygą, kurioje taikant istorinio ir literatūrinio tyrimo metodus grožinei literatūrai būdingu

⁵² Bentley L. Sherman B. *Intellectual property law*. Oxford University Press, 2004. P. 174.

⁵³ *Designer Guild Limited v. Russell Williams (Textiles) Ltd* [1998] EWHC Patents 349.

⁵⁴ *Ravenscroft v Herbert and new English Library Ltd* (1980) R.P.C. 193.

⁵⁵ *Michael Baigent and Richard Leigh v. The Random House Group Limited* [2006] EWHC 719 (Ch).

stiliumi buvo išdėstyta iš daugelio epizodų susidedanti istorinė hipotezė.⁵⁶ Ieškovai procese keitė ieškinio pagrindą. Pirminių ieškinį ieškovai grindė teiginiu, kad jų kūrinys yra iš devyniolikos epizodų susidedanti pagrindinė tema, kuriai būdinga originali idėjų architektūrinė struktūra. Ieškovų teigimu, jie pirmieji atrado originalias tam tikrų istorinių epizodų jungtis: nustatė tęstinį ryšį nuo Benjamino genties Naujojo Testamento ir link Merovingų dinastijos, nuo jų iki Godfroi de Bouillon ir kryžiuočių. Vykstant procesui ieškovai ieškinį pakeitė ir nurodė, kad pagrindinė tema susideda iš penkiolikos epizodų, išdėstytų chronologiškai, bei atsisakė teiginio, kad jų kūriniui būdinga tam tikra idėjų architektūrinė struktūra. Vis dėlto, ieškovų teigimu, esminė jų kūrinio vertė glūdi pagrindinėje temoje, o ne pagrindinės temos nėra ir kūrinio. Būtent šią pagrindinę temą, jų nuomone, ir nukopijavo D. Brownas romane „Da Vinci Code“ ir „sutrumpino savo kelią“, t. y. pasinaudojo ieškovų išmanymu ir darbu. Taigi ieškinys buvo grindžiamas ne tekstiniu, t. y. pažodiniu, nukopijavimu, o pagrindinės temos nukopijavimu. Atsikirdamas į ieškinio reikalavimus atsakovas teigė, kad D. Brownas nenukopijavo ieškovų kūrinio: jo teigimu, ieškovų kūrinys buvo panaudotas kaip šaltinis kartu su kitais panašaus pobūdžio kūriniiais; visa, kuo jis pasinaudojo iš įvairių šaltinių, yra bendro pobūdžio idėjos. Be to, D. Brownas teigė, kad jis parašė „Da Vinci Code“ santrauką dar prieš tai, kai jis ir jo žmona perskaitė ieškovų kūrinių. Atsakovas taip pat teigė, kad kūrinio „The Holy Blood and The Holy Grail“ ir „Da Vinci Code“ pagrindinės temos skiriasi. Galiausiai atsakovas teigė, kad ieškovų kūrinyje apskritai nėra pagrindinės temos: ieškovo nurodomi penkiolika centrinės temos punktų yra išskirti iš bendros knygos medžiagos ir nėra akivaizdūs skaitant knygą.

Teismas nurodė, kad šiuo atveju nėra ginčijamas ieškovų kūrinio originalumas. Ginčas kilęs dėl saugomų/nesaugomų kūrinio elementų ir teisių į kūrinių pažeidimo. Teismas pažymėjo, kad idėjos ir faktai patys savaime negali būti saugomi, bet jų išdėstymo architektū-

⁵⁶ Pagal šią hipotezę Jėzus Kristus buvo žydų aristokratas, dvasininkas, jis vedė Mariją Magdalię ir su ja susilaukė palikuonio. Po Kristaus nukryžiuavimo Marija Magdalię pasislėpė vienoje iš Pietų Prancūzijoje gyvavusių žydų bendruomenių ir taip išsaugojo Kristaus kraujo liniją. 5 a. Kristaus palikuonys susijungė su karališkąja Frankų linija, taip susiformavo Merovingų dinastija. Romos bažnyčia norėdama sustiprinti savo įtaką krikščioniškajam pasauliui sudarė paktą su Jėzaus palikuonimis, tačiau šį paktą sulaužė suorganizuodama paskutinio Merovingų palikuonio Dagoberto II nužudymą. Nors Dagobertas II žuvo, o Merovingai buvo nuversti, Dagoberto sūnus Sigisbertas išgyveno ir taip Merovingų dinastija buvo pratęsta. XI a. pab. iškilniausias tos dinastijos atstovas buvo Lotaringijos kunigaikštis Godfroi de Bouillon. Suorganizavęs pirmąjį Kryžiaus žygį 1099 m. jis siekė sugrąžinti valdžią Palestinoje. Godfroi de Bouillon subūrė grupę patarėjų, įsikūrė vienuolyne ant Siono kalno ir pasivadino Siono ordinu, arba Siono prioratu. Siono prioratas įkūrė Tamplierių ordiną. XII a. viduryje prioratas persikėlė į Pietų Prancūziją, o jo nariai veikė kaip Merovingų dinastijos saugotojai. Iki XIV a. priorato didieji magistras buvo skirtingų šeimų, kurios visos galėjo būti laikomos Merovingų palikuonėmis, atstovai. Nuo XIV a. priorato didžiaisiais magistras buvo žinomi žmonės – Leonardo da Vinci, Botticelli, Victor Hugo, Claude Debussy, Jean Cocteau. Jie visi turėjo tam tikrų ryšių su Merovingų dinastija. Prancūzijoje iki šių dienų išlikusi slapta organizacija, kuri stengiasi apsaugoti dieviškąją kraujo liniją ir turi tikslą įvesti naują šventąją monarchiją.

ra, struktūra ar būdas gali būti saugomi. Tirdamas pagrindinės temos klausimą teismas atkreipė dėmesį į tai, kad ieškinys grindžiamas pagrindine tema, o ieškovų teigimu, pagrindinė tema yra vertingiausias jų kūrinio elementas. Nors ieškinyje pagrindinė tema buvo įvardyta, teismas, ištyręs bylos medžiagą bei atlikęs apklausą, konkrečiai vieno iš ieškovų – p. Baigent, padarė išvadą, kad aiškios ir vientisos pagrindinės temos ieškovų kūrinyje apskritai nėra, o ieškovų nurodytoji yra dirbtinai išskirta ieškiniui pagrįsti. Kaip nurodė teismas, ieškovai labiau sukūrė pagrindinę temą negu esamą įvardijo. Taigi nesant pagrindinės temos ir patiems ieškovams teigiant, kad jų kūrinio pagrindinė vertė yra ne kas kita, o kūrinio pagrindinė tema, akivaizdu, kad pažeidimo nėra, nes nėra ginamo/pažeidžiamo objekto. Kaip pažymėjo teismas, net tuomet, kai pagrindinė tema susideda iš įvairių epizodų – istorinių faktų ar bendro pobūdžio idėjų, yra įmanoma jų apsauga pagal autorių teisės normas, nes „pastangos ir laikas, kuris buvo įdėtas į būdą perteikti tuos faktus ir idėjas, gali būti apsaugos objektas“. Vis dėlto nagrinėjamo kūrinio faktinės aplinkybės, sudarančios pagrindinę temą, buvo išdėstytos chronologiškai, o faktai buvo pernelyg abstraktūs. Toks išdėstymas laikytinas pernelyg bendru ir yra pernelyg žemo gavybos lygio tam, kad galėtų būti saugomas autorių teisės. Teismas taip pat tyrė, ar kiekvienas iš ieškovų nurodytų penkiolikos epizodų nebuvo nukopijuoti „Da Vinci Code“. Atlikęs tyrimą teismas konstatavo, kad, be jokios abejonės, D. Brownas naudojo ieškovų kūrinių „Da Vinci Code“, kai kuriais atvejais jis net nukopijavo ieškovų kūrinio kalbą, tačiau to nepakanka, kad būtų konstatuotas esminės ieškovų kūrinio dalies nukopijavimas.

Taigi, nors žiniasklaidoje apie bylą buvo rašoma kaip apie ginčą, kuris gali būti lūžis autorių teisėje, mat buvo teigiama, kad jei ieškovai laimėtų, tai reikštų, kad autorių teisė saugo idėjas⁵⁷, lūžis neįvyko, o ir vargu ar galėjo įvykti. Konkrečiai šiuo atveju autorių teisių pažeidimas buvo nepripažintas iš esmės dėl netinkamo ieškinio pagrindimo. Jei ieškovai būtų mėginę įrodyti, kad jų kūriniui būdinga originali architektūrinė struktūra, tikėtina, kad teismo sprendimas būtų kitoks ir jų kūrinio originalus siužetas būtų pripažintas nukopijuotu. Tačiau net ir tokiu atveju lūžis autorių teisėje nebūtų įvykęs, o idėjų nesaugojimo principas nebūtų paneigtas, nes autorių teisė nesaugo abstrakčių idėjų ar faktų, tačiau gali saugoti šių idėjų ar faktų originalų darinį.

Kaip galima pastebėti iš keleto pateiktų teisminės praktikos pavyzdžių, autorių teisė nėra visiškai bejėgė rūpinantis originalios minties, originalios idėjos ar originalaus turinio apsauga. Nors teisinės tradicijos nagrinėtose valstybėse skiriasi, galima išvelti keletą būdingų dėsningumų. Apskritai sutinkama su tuo, kad mokslo kūrinių turinys nėra saugomas autorių teisės. Tokiais atvejais kūrėjo apsauga galima pasitelkiant pramoninės nuosavybės apsaugą reglamentuojančius teisės aktus. Be

⁵⁷ Žr., pavyzdžiui, 'Da Vinci Code' case to test copyright on ideas <<http://www.cbc.ca/story/arts/national/2006/02/28/da-vinci-code.html>> [žiūrėta 2008 07 15].

to, ir kontinentinės teisės, ir bendrosios teisės valstybių teismai atsargiai vertina situacijas, kai nagrinėjamas literatūros ir meno kūrinų originalių idėjų, koncepcijų ir siužetų panaudojimas. Tokiais atvejais net ir Prancūzijos teismai neapsiriboja vien tik pažeisto ir pažeidžiančio kūrinio formos analize. Bendra tendencija yra ta, kad teismai atidžiai tiria, ar panaudoti kūrinio elementai yra originalūs. Kontinentinėje teisėje atsižvelgiama į tai, ar panaudotoje idėjoje, siužete atspindėta autoriaus asmenybė, bendrojoje teisėje – ar panaudoti kūrinio elementai, kurie yra autoriaus išmanymo ir darbo rezultatas. Principas, kad autorių teisė saugo kūrinį išraišką ar formą, išlieka nepaneigtas, nes, pirma, yra įmanoma apsaugoti tik originalią idėją, išreikštą konkrečiame kūrinyje, t. y. visuomet yra nagrinėjamas dviejų konkrečių kūrinų santykis, antra, idėja kūrinyje turi būti išreikšta pakankamai detalai, taip, kad ją būtų įmanoma aiškiai ir nedviprasmiškai identifikuoti, kitaip tariant, idėja visuomet turi būti įgavusi konkrečią formą. Abstrakčios idėjos, koncepcijos, siužetinės linijos ir kiti turinio elementai, net jei jie ir yra originalūs, autorių teisės yra nesaugomi.

Kadangi kai kuriais atvejais svetimos idėjos panaudojimas aiškiai ir akivaizdžiai prieštarauja prigimtiniam teisingumo jausmui, o kaip minėta, autorių teisės gali apsaugoti nuo idėjos, koncepcijos ar turinio kopijavimo, tik jei jie atitinka anksčiau nurodytas sąlygas, literatūroje svarstoma galimybė pasinaudoti kitais teisiniais būdais siekiant apsaugoti nuo vadinamojo pasivažinėjimo už dyką. Netiesioginių būdų yra keletas, vienas jų – pasinaudojimas apsauga nuo nesažiningos konkurencijos. Tačiau su netiesioginiais autorių teisių apsaugos būdais susiję klausimai yra kitų tyrimų dalykas.

1.3. Idėjų nesaugojimo principas Lietuvos teismų praktikoje

Nors šiuo metu dar negalima skirti lygiavėrcio apimties prasme poskyrio idėjų nesaugojimo principo nagrinėjimui Lietuvos teismų praktikoje, vis dėlto yra šokių tokių šio principo taikymo apraiškų teismų sprendimuose. Kaip vienas iš ryškesnių pavyzdžių paminėtina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje UAB „Verslo žinios“ v. UAB „Naujasis aitvaras“⁵⁸. Šioje byloje teismas, be kitų klausimų, nagrinėjo laikraščio informacinės ir grafinės medžiagos išdėstymo dizaino teisinės apsaugos klausimą ir atmetė atsakovo argumentą, grindžiamą tuo, kad laikraščio medžiagos išdėstymas – tai tik idėjos, procedūros, procesai. Teismas nurodė, kad „linijų, rodyklių, grafikų, spalvų visuma, sukurianti atitinkamą vaizdą, nėra procesas, veiklos metodas ar koncepcija. Ieškovo sukurtas laikraščio „Verslo žinios“ dizainas (vaizdas) įgijo objektyvią formą, kai buvo panaudotas išleidus laikraštį „Verslo žinios“. Galima sakyti, kad teismas išsakė savo nuomonę dėl idėjų nesaugojimo principo šiame straipsnyje minėta pirmąja,

⁵⁸ 2008 m. kovo 17 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje UAB „Verslo žinios“ v. UAB „Naujasis aitvaras“, Nr. 3K-3-165/2008, kat. 84, 86, 89.

primityviaja principo prasme, pagal kurią nesaugomos idėjos, procesai, metodai, koncepcijos neigavę objektyvios formos. Kituose teismų sprendimuose, kuriuose nagrinėtas autorių teisių objekto klausimas, galima išvelgti tik netiesioginį principo taikymą. Byloje K. M. leidykla „Briedis“, M. B., V. J., R. M. ir A. L. v. J. K. leidykla „Saulabrolis“, UAB „Arlila“ ir S. D.⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėjo žemėlapių teisinės apsaugos klausimą ir pripažino, kad žemėlapiai, nepaisant to, kad juose naudojami visuotinai žinomi duomenys, mokslinių žinių ir matematinio skaičiavimo pagrindų atvaizduojami objektyviai egzistuojantys materialaus pasaulio reiškiniai, objektai ir pan., gali būti saugomi autorių teisės, jei jie yra originalūs, o „originalumas vertinamas pagal duomenų (faktų ir informacijos) pavaizdavimo būdą ir formą“. Taigi teismas pritaikė taisyklę, jog autorių teisių apsaugos taikymui pakanka kūrinio formos originalumo, o tai, kad kūrinyje naudoti nesaugomi elementai, automatiškai nereiškia, kad toks objektas apskritai nesaugomas⁶⁰.

2. IDĖJŲ NESAUGOJIMO PRINCIPŲ AUTORIŲ TEISĖJE PERSPEKTYVA. IDĖJŲ NESAUGOJIMO PRINCIPAS IR ŠIUOLAIKINIAI KŪRINIAI

Pateikti teismų praktikos pavyzdžiai, išskyrus *Christo* bylą, iš esmės atspindi problematiką, būdingą vadinamiesiems tradiciniams kūriniais – grožiniams, istoriniams literatūros kūriniais, dizainui, kitiems taikomojo pobūdžio dailės kūriniais. Tačiau teismai neišvengiamai susidurs, o kai kur jau ir susiduria su netradicinių kūrinų teisinės apsaugos problemomis. Tai – įvairių avangardinio ir konceptualiojo meno sričių kūriniai. Šiems kūriniais sudėtinga pritaikyti daugelį klasikinių autorių teisės sąvokų – ir idėjų nesaugojimo principą, ir objektyvios išraiškos formos reikalavimą, ir originalumo sampratą. Kitaip tariant, nors meno požiūriu tokių autorių kaip M. Duchampo, Y. Kleino ar K. Malevitcho, darbai yra pripažinti kūriniais, teisiniu požiūriu jų apsauga kelia daugybę problemų.

Vertėtų pateikti vieną iš daugelio pavyzdžių. Tai – Jungtinėje Karalystėje kilęs teisminis ginčas dėl vieno iš *Fluxus* judėjimo atstovų Johno Cage'o kūrinio „4 minutes 33 seconds of silence“ („4 minutės 33 sekundės tylos“) neteisėto panaudojimo. Šis kūrinys – tai autoriaus nurodymas orkestrui išeiti į sceną, padėti instrumentus ir 4 minutes 33 sekundes sėdėti tyloje. Kūrinio buvo norėta išreikšti mintį, kad visiškai tyla neegzistuoja, tyla šiuolaikiniame pasaulyje galima vadinti būseną, kai nėra sąmoningų garsų. Ginčas kilo tuomet, kai grupė „The Planets“, vadovaujama kompozitoriaus ir dainų auto-

⁵⁹ Žr. 2007 m. balandžio 11 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje K. M. leidykla „Briedis“, M. B., V. J., R. M. ir A. L. v. J. K. leidykla „Saulabrolis“, UAB „Arlila“ ir S. D., Nr. 3K-3-48/2007, kat. 84.

⁶⁰ Žemėlapiai saugomi autorių teisių objektu pripažinti ir kitoje byloje, žr. 2005 m. kovo 30 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje M. B., E. B., R. M., K. M. leidykla (duomenys neskelbtini) v. UAB „Saulės spektras“, Nr. 3K-3-219/2005, kat. 84.

riaus Mike'o Batt'o išleido albumą, kuriame, be grupės atliekamų kūrinių, buvo kūrinyje „One minute of silence“ („Viena minutė tylos“). Kaip nurodė Mike'as Batt'as, šiuo „kūriniu“ norėta prisiminti Johno Cage'o kūrinių. Kitas motyvas, dėl kurio atsirado albume toks kūrinyje, viena minutė tylos buvo palikta kaip humoristinis elementas likusiai laisvai vietai kompaktiniame diske užpildyti.⁶¹ Sužinoję apie tokį kūrinių John'o Cage'o įpėdiniai kreipėsi į teismą dėl autoriaus turtinių teisių į „4 minutes 33 seconds of silence“ pažeidimo. Deja, teismas šiame ginče neturėjo galimybės išsakyti savo pozicijos, mat ginčas buvo baigtas šalių taikiu susitarimu. Įdomumo dėlei reikėtų paminėti, kad Mike'as Batt'as sumokėjo Johno Cage'o įpėdiniais neatskleidžiamą šešiaženklę sumą. Teisiniu požiūriu ginčas ypač įdomus, nes, kaip ir minėta, yra susijęs su keletu tokio kūrinio teisinės apsaugos problemų. Pirmiausia kyla tokio kūrinio objektyvios išraiškos klausimas: ar galima laikyti, kad tokį kūrinių atlikus, aprašius jo atlikimą, „įrašius“ į kompaktinį diską, jis atitinka objektyvios formos reikalavimą, pagal kurį yra saugomi tik tie kūriniai, kurie yra išreikšti forma, leidžiančia juos suvokti, išgirsti, pamatyti kitiems asmenims. Net jei į šį klausimą atsakytume teigiamai, kyla antrasis klausimas, tiesiogiai susijęs su šiuo straipsnyje nagrinėjamu klausimu – koks yra idėjos/formos santykis tokiam kūrinyje, nes iš esmės toks kūrinyje, kaip ir daugelis conceptualaus meno kūrinių, yra tik idėja. Tokiam kūriniui suteikti formos apskirtai nereikia, o ir neįmanoma. Net ir tuomet, jei forma laikytume konkretų tokio kūrinio atlikimą ar atlikimo aprašymą, akivaizdu, kad autoriaus asmenybė išreiškiamą ne originalia forma, o idėja. Galiausiai kyla svarbiausias ir sudėtingiausias klausimas, – koks yra autoriaus teisių į tokį kūrinių turinys, t. y. kokius veiksmus autorius gali uždrausti, kaip tokiu atveju turėtų būti aiškinama autoriaus teisė į kūrinio neliečiamybę ir pan.⁶² Panaši situacija yra ir, pavyzdžiui, vadinamųjų *ready mades* atveju, kai buities daiktai, jų kompozicijomis yra išreikšiamos autorių mintys ir idėjos. Šiuo atveju taip pat pagrindinė kūrinio vertė yra ne jo išraiška tam tikra forma, o idėja daiktu išreikšti mintį. Atitinkamai kūrybinė veikla kuriant tokį kūrinių pasireiškia ne suteikiant jam formą, nes formai suteikti nereikia jokio išmanymo ar ypatingų pastangų, o būtent formuluojant idėją, koncepciją. Taigi netradicinių kūrinių idėjos/formos santykis nepadedą nustatyti, ar tokie kūriniai gali būti saugomi apskirtai (ar tai nėra vien tik idėjos), nepadedą nustatyti ir kūrinio elementų, kuriems yra taikoma teisinė apsauga. Todėl literatūroje kalbama apie tai, kad teisė sunkiai atspindi meno vystimąsi:⁶³ kūrinių, tapusių modernaus meno klasika menotyros požiūriu, padėtis yra neapibrėžta teisės požiūriu. Koks galėtų būti teisinis sprendimas? Pir-

masis būdas – autorių teisės pokyčiai, antrasis – ne autorių teisės įrankių taikymas. Kalbant apie pirmąjį būdą ir galimus klasikinių autorių teisių sąvokų pokyčius, reikėtų pasakyti, kad autorių teisė yra pakankamai lanksti teisinio reguliavimo požiūriu. Ir originalumo reikalavimo, ir kūrinio formos apsaugos taisyklės bei idėjų nesaugojimo principo turinys yra susiformavęs doktrinoje ir teismų praktikoje.⁶⁴ Todėl teismai iš esmės turi galimybę keisti, modernizuoti šių sąvokų turinį. Teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principų taikymas su autorių teisėmis susijusiems santykiams, kurie yra viena iš civilinių santykių rūšių, taip pat kai kuriais atvejais gali gelbėti pripažįstant teisinę apsaugą netradiciniams objektams. Be tiesioginės autorių teisių apsaugos, svarstyti ir netiesioginių įrankių – apsaugos nuo nesąžiningos konkurencijos, nuostatų, draudžiančių nepagrįstą praturtėjimą, taikymo galimybė. Vis dėlto teisiniai įrankiai yra teisės taikytojo pasirinkimo dalykas. Svarbiausia yra tai, kad kompleksiskai taikant tiesioginius ir netiesioginius apsaugos būdus, būtų pasiektas rezultatas ir originalus kūrybinės veiklos rezultatas neliktų be teisinės apsaugos. Kita vertus, tas pats teisingumo principas reikalauja, kad teisinė apsauga netaptų pernelyg plati ir nevirstų kliūtimi teisei į informaciją bei žodžio ir kūrybos laisvei.

IŠVADOS

Idėjų nesaugojimo principas, kuris yra reikšmingas autorių ir įvairių visuomenės interesų suderinimo įrankis ir leidžia išlaikyti visuotinai prieinamus svarbiausius informacijos elementus, reiškia, kad pagal autorių teisę nesaugomos visuotinai žinomos idėjos, taip pat abstrakčios, konkrečiame kūrinyje neišreikštos idėjos. Šis principas lemia autorių teisės suteikiamos apsaugos ypatumą, pasireiškiantį tuo, kad autorių teisė kūrėją gali apsaugoti tik nuo konkretaus jo kūrinio, o ne kūrybos koncepcijos, kūrinių stiliaus, metodo ir kt. panaudojimo.

Idėjų nesaugojimo principas negali būti automatiškai taikomas originalioms literatūros ir meno kūrinių idėjomis: nagrinėjant kūrinio originalaus turinio, koncepcijos, idėjos panaudojimo kitame objekte klausimą, turėtų būti įvertinta, ar panaudotas kūrinio elementas yra kūrinio originalumą lemiantis elementas ir ar jis yra pakankamai konkretizuotas kūrinyje. Taip taikant idėjų nesaugojimo principą, kūrinio teisinė apsauga neapsiribotų vien tik kūrinio forma ir autorių teisė pajėgtų apsaugoti originalius kūrinio turinio elementus.

⁶¹ Cheng Lim Saw. Protecting the sound of silence. *E.I.P.R.* 2005. 27 (12). 467–476. P. 467.

⁶² Plačiau žr. Cheng Lim Saw. Protecting the sound of silence. *E.I.P.R.* 2005. 27 (12). 467–476; Cheng T. Does copyright law confer a monopoly over unpreserved cows. *E.I.P.R.* 2006. 28(5). 276–281; Richardson J. The Sounds of Silence. 82-*JUN Mich. B. J.* 36.

⁶³ Berenboom A. *Le nouveau droit d'auteur et les droits voisins*. Bruxelles: Larcier, 2005. P. 75.

⁶⁴ Tą puikiai iliustruoja originalumo sampratos kismas nuo subjektyvios originalumo sampratos iki objektyvaus originalumo reikalavimo kai kurių rūšių kūriniuose. Apie tai plačiau žr. Usonienė J. Kūrinio originalumo samprata. *Jurisprudencija*. 2005. Nr. 78(70). P. 78–85.

LITERATŪRA

Teisės aktai

1. Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos. *Valstybės žinios*. 1995. Nr. 40-988.
2. Lietuvos Respublikos bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1947), baigiamojo dokumento, išreiškiančio daugiašalių derybų dėl prekybos Urugvajaus raundo rezultatus, sutarties dėl civilinės aviacijos orlaivių prekybos, Lietuvos prisijungimo prie Marakešo sutarties, įsteigiančios Pasaulio Prekybos Organizaciją, protokolo, Lietuvos Respublikos ir Jungtinių Meksikos Valstijų sutartimo memorandumo dėl geografinių nuorodų apsaugos ir darbo grupės dėl Lietuvos stojimo į Pasaulio Prekybos Organizaciją ataskaitos ratifikavimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2001. Nr. 46-1619.
3. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos autorių teisių sutarties ratifikavimo“. *Valstybės žinios*. 2001. Nr. 32-1056.
4. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999. Nr. 50-1598.
5. 1991 m. gegužės 14 d. Tarybos direktyva Nr. 91/250/EEB dėl kompiuterių programų teisinės apsaugos. *OL L 122*. 1991 5 17. P. 42–46.

Teismų praktika

1. CA Paris, 14e ch., 13 mars 1986.
2. TGI Paris, 10e ch., 26 mai 1987.
3. CA Versailles, ch. réunies, 15 déc. 1993.
4. Cass. 1re civ., 25 mai 1992.
5. CA Paris, 4e ch. A, 26 nov. 2005.
6. Cass. 1re civ., 29 nov. 2005.
7. CA Paris, 4e ch. A, 26 oct. 2005.
8. *Designer Guild Limited v. Russell Williams (Textiles) Ltd* [1998] EWHC Patents 349.
9. *Ravenscroft v Herbert and new English Library Ltd* (1980) R.P.C. 193.
10. *Michael Baigent and Richard Leigh v. The Random House Group Limited* [2006] EWHC 719 (Ch).
11. 2008 m. kovo 17 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje UAB „Verslo žinios“ v. UAB „Naujasis aitvaras“, Nr. 3K-3-165/2008, kat. 84, 86, 89.
12. 2007 m. balandžio 11 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje K. M. leidyklos „Briedis“, M. B., V. J., R. M. ir A. L. v. J. K. leidykla „Saulabrolis“, UAB „Arlila“ ir S. D., Nr. 3K-3-48/2007, kat. 84.
13. 2005 m. kovo 30 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje M. B., E. B., R. M., K. M. leidykla (duomenys neskelbtini) v. UAB „Saulės spektras“, Nr. 3K-3-219/2005, kat. 84.

Specialioji literatūra

1. Bainbridge, D. *Intellectual property*. Pearson: Longman, 2007.
2. Bently, L.; Sherman, B. *Intellectual property law*. Oxford University Press, 2004.
3. Berenboom, A. *Le nouveau droit d'auteur et les droits voisins*. Bruxelles: Larquier, 2005.
4. Bernault, C. Droit des auteurs: Contrefaçon et étendue du droit d'auteur (CPI, art. L. 122-4). *JurisClasseur Propriété littéraire et artistique*. Fasc. 1267.
5. Bertrand, A. *Le droit d'auteur et les droits voisins*. Paris: Masson, 1991.

6. Cheng Lim Saw. Protecting the sound of silence. *E.I.P.R.* 2005. 27 (12). 467–476. P. 470.
7. Cheng, T. Does copyright law confer a monopoly over unpreserved cows. *E.I.P.R.* 2006. 28(5). 276–281.
8. Cornish, W.; Llewelyn, D. *Intellectual property: patents, copyright, trade marks and allied rights*. London: Sweet & Maxwell, 2003.
9. Desbois, H. *Le droit d'auteur en France*. Paris: Dalloz, 1978.
10. Ficsor, M. *The law of copyright and the internet: the 1996 WIPO treaties, their interpretation and implementation*. Oxford: Oxford University Press, 2002.
11. Garnett K., Davies G., Harbottle G. (ed.) *Copinger and Skone James on copyright*. 15th ed., London: Sweet and Maxwell, 2005.
12. Gaudrat, Ph. Propriété Littéraire et Artistique. – Objet du droit d'auteur. – Œuvres protégées. Notion d'œuvre. *JurisClasseur Fasc.* 1134.
13. Gaudrat, Ph. Réflexions sur la forme des œuvres de l'esprit. *Propriétés intellectuelles: mélanges en l'honneur de André Françon*. Paris: Dalloz, 1995. P. 195.
14. Geiger, Ch. *Droit d'auteur et droit du public à l'information: approche de droit comparé*. Paris: Litec, 2004.
15. Gervais, D. *The TRIPS agreement: drafting history and analysis*. London: Sweet & Maxwell, 2003.
16. Pollaud-Dulian, F. *Le droit d'auteur*. Paris: Economica, 2005.
17. Richardson, J. The Sounds of Silence. 82-JUN Mich. B. J. 36.
18. Vaitkevičiūtė, V. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas, 2001.
19. Vileita, A. *Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo komentaras*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2000. P. 34.
20. Walravens, N. *L'Œuvre d'art en droit d'auteur: forme et originalité des œuvres d'art contemporaines*. Paris: Economica, 2005.
21. Дозорцев, В. А. *Интеллектуальные права: понятие, система, задачи кодификации*: сборник статей. Москва: Статут, 2005.

A PRINCIPLE THAT IDEAS ARE NOT PROTECTED BY COPYRIGHT LAW AND PROBLEMS OF ITS APPLICATION

Jūratė Usonienė *

Mykolas Romeris University

Summary

The article deals with principle that ideas are not protected by copyright law. This principle is one of the tools ensuring the balance between the authors' interest to have exclusive rights to their works and the interest of the society to use the information freely. Even though the rule that ideas are not protected is commonly accepted and established in some international and national legal acts, the application of this rule remains problematic.

Three main issues are discussed in this article. The first one is the concept that ideas are not protected and its legal regulation. This principle can be approached in a few ways.

* Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Civil and Commercial Law, associated professor.

First, it means that the ideas which have not yet been expressed can not be treated as a subject of copyright. Second, it means that copyright protects the original expression of ideas, thoughts, concepts etc, but not the ideas themselves. When the work expresses the content of commonly known matters the scope of the legal protection of such works is clear and the content is not protected. But the problems arise when the work expresses the original ideas.

The above mentioned problem is discussed as the second issue-of this article. The question of the legal protection by copyright of the original ideas is related to one of the peculiarities of copyright protection which means that the subject of copyright protection is the form of the work, the original expression of ideas, concepts, views etc. So if the work expresses an original idea, the problem of idea/expression dichotomy arises. The article gives some examples how the courts in France and the United Kingdom deal with this problem. Despite different legal traditions it is possible to find in these countries some common trends of application of the principle that ideas are not protected as far as original ideas are concerned. It could be said that this principle does not ap-

ply automatically excluding protection for all the elements of works' content. When the work expresses original ideas it should be analysed which elements of work determine the originality of work. If the main value of the work is its original content (ideas, thoughts, concepts, screens) and if it is expressed by the concrete, detailed manner, copyright should protect the elements of the content. However, the principle of that ideas are not protected by copyright still remains applicable in cases when the ideas are not original ideas or abstract.

The third problem analysed is a question of legal protection of contemporary works of art and music. These works, for example, the Jon Cage's "4' 33'", are only ideas which do not need to be expressed in any specific way. The first problem is related to the originality of such works, the second - with the form or expression and the third - with the question of the scope of legal protection of the works analysed.

The conclusions of the article identify the main rules of application of the principle that ideas are not protected.

Keywords: copyright law, the principle that ideas are not protected, the objects of protection of copyright, originality.